

УДК 314.116

СЕРЕДНЯ ТРИВАЛІСТЬ ОЧІКУВАНОГО ЖИТТЯ ПРИ НАРОДЖЕННІ ЯК ІНДИКАТОР ДЕМОГРАФІЧНОГО СТАНУ КРАЇНИ

Назарова О.Ю., к. е. н., доц.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Постанова проблеми. Середня очікувана тривалість життя є одним з найважливіших показників рівня соціально-економічного розвитку країни, а також індикатором якості життя населення. Україна завжди відставала від економічно розвинених країн світу за рівнем тривалості життя, а загострення демографічної ситуації, пов'язане з падінням рівня народжуваності, підвищенням рівня смертності та природного спаду населення на рубежі ХХ і ХХІ століть, ще більше посилює це положення. Скорочення середньої очікуваної тривалості життя населення, що спостерігалось в Україні в останні роки, слід визнати тривожною подією.

Тому зовсім не випадково ця величина є одним з демографічних показників, які використовуються при розрахунку індексу людського розвитку (ІЛР), зведеного індикатора, що дає узагальнюючу характеристику загального соціально-економічного розвитку країни.

Аналіз публікацій. Питанням середньої очікуваної тривалості життя при народженні у світі приділяється увага у доповідях та звітах міжнародних організацій: ЮНІСЕФ, Всесвітньої організації охорони здоров'я, Міжвідомчої групи з оцінки смертності ООН та Спеціального агентства ООН в галузі охорони здоров'я.

Серед вітчизняних науковців, які розглядають ці питання, Е.М. Лібанова – директор Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, академік НАН України, О.П. Рудницький, В. Таралло, В.С. Стешенко, І.О. Курило, І.М. Прибиткова, С. Пирожков, Н. Рингач, А.У. Хомра та ін.

Мета роботи: виявити особливості показника середньої очікуваної тривалості життя як найважливішого індикатора рівня життя населення країни та проаналізувати сучасні тенденції зміни середньої очікуваної тривалості життя населення в світі та Україні.

Виклад основного матеріалу.

Середня очікувана тривалість життя при народженні – статистичний показник, що показує кількість років, які в середньому належить прожити даному поколінню народжених за умови, що протягом всього життя цього покоління (при переході його від одного віку до іншого) рівень смертності буде дорівнювати сучасному рівню смертності населення в окремих вікових групах.

Цьому показнику надається велике значення в демографічній статистиці при оцінці загальної смертності населення. Для отримання показників тривалості життя складають таблиці дожиття, які дають уявлення про порядок вимирання або дожиття певного числа народжених за віковими групами. [1] За вихідну сукупність народжених звичайно приймається 100 000. Перемножив послідовно чисельність, що доживають до певного віку, на ймовірність дожиття до наступного віку, отримують послідовно кількість, що доживають, з яких визначають величини тривалості життя для кожного віку. За цими таблицями можна розрахувати для кожних конкретних умов тривалість життя чоловіків, жінок, населення окремих районів та міст і т. д. (табл. 1).

Макет таблиці дожиття

Вік населення від 0 до 100	Число осіб, які доживають до віку x	Імовірність померти в інтервалі віку від x до $x + 1$	Імовірність дожити від віку x до $x + 1$	Число осіб, які помирають в інтервалі віку від x до $x + 1$	Число осіб, які живуть в інтервалі віку від x до $x + 1$	Число людин-років життя, що їх може прожити покоління населення в інтервалі віку від x до $x + 1$	Середня тривалість очікуваного життя
x	l_x	q_x	p_x	d_x	L_x	T_x	e_x^0
0							
1							
..							
100							

Підсумковий, восьмий показник таблиці дожиття є саме показник, що вимірює тривалість стану життя – середня тривалість очікуваного життя e_x^0 . [2]

Розраховується за формулою:

$$e_x^0 = \frac{T_x}{l_x}. \quad (1)$$

Середня тривалість очікуваного життя може розраховуватися для кожного віку. За змістом і способом розрахунку це середня арифметична зважена з віку чисел тих, що помирають, таблиці дожиття:

$$e_x^0 = \frac{\sum_{x=1}^w (x+0.5)}{\sum_{x=1}^w d_x}, \quad (2)$$

де $x+0,5$ - середина інтервалу кожної вікової групи;

$\sum_{x=1}^w d_x = l_x$, тобто сума тих, які помирають у віці x і більше дорівнює числу тих, які доживають до початку віку x .

Кожне наступне число тих, які доживають, можна отримати, якщо суму зменшувати на послідовні доданки. Так, $\sum_{x=0}^w d_x = l_0$; $\sum_{x=1}^w d_x = l_1$ і т.д.

Найчастіше використовується початкове значення e_0^0 для групи новонароджених:

$$e_0^0 = \frac{T_0}{l_0}. \quad (3)$$

Тобто e_0^0 — середня очікувана тривалість життя при народженні і характеризує потенційне число років, що їх може прожити покоління народжених за умов збереження існуючої інтенсивності вимирання.

Середня очікувана тривалість життя розраховується і в інших x -вікових групах. Зокрема, e_x^0 використовується для визначення загальної тривалості життя v_x^0 , складається з числа вже прожитих x -років та середньої тривалості життя, що її залишилося прожити особам x -віку:

$$v_x^0 = x + e_x^0. \quad (4)$$

Показник середньої тривалості життя не залежить від статеві-вікового складу населення, від рівня народжуваності, міграції населення. Цей показник залежить тільки від рівня смертності за віковими групами [3].

Розглянемо, як середня очікувана тривалість життя впливає на демографічний стан країни.

У 1960 році українці жили в середньому стільки ж, скільки англійці — 71 рік, і трошки менше за шведів, які доживали до 73 років. А вже в 2005 середня тривалість життя в Україні зменшилася до 68, у Великобританії зросла до 78, а у Швеції — до 81 року. З 1950 по 2010 рік очікувана тривалість життя на загальносвітовому рівні збільшилася з 46 до 68 років. За прогнозами, до кінця нинішнього століття вона досягне 81 року.

Середня і очікувана тривалість життя в Україні знижувалася як в радянські часи, так і в роки незалежності.

Але разом з цим слід відзначити одну з позитивних тенденцій для української демографічної ситуації – це збільшення очікуваної тривалості життя у 2009-2010 роках. Вперше за останні 20 років показник тривалості життя перевищив той рівень, який був на початку 90-х років (69,30 років). До того ж цей показник впевнено перетнув рівень 70 років і зараз становить 70,44 роки. За 20 років зросла тривалість життя як чоловіків (з 64,20 до 65,28 років), так і жінок (з 74,18 до 75,50). (Рис. 1)

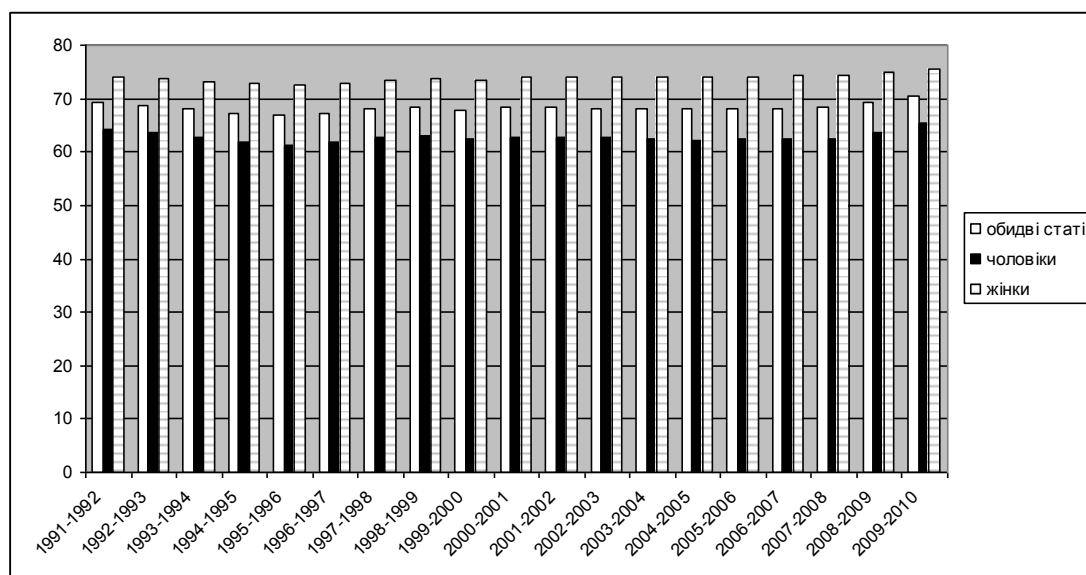

Рис. 1. Середня очікувана тривалість життя при народженні в Україні, років [4]

Очікувана тривалість життя при народженні у жінок і чоловіків досить різняться за регіонами. Найбільша очікувана тривалість життя жінок становить 76,9 років у Тернопільській області, висока вона також в Львівській, Івано-Франківській, Чернівецькій областях та м. Києві. Найбільша очікувана тривалість життя чоловіків становить 66,5 років у м. Києві, висока вона також в Івано-Франківській, Тернопільській та Чернівецькій областях. Погані справи з тривалістю життя у жінок - у Миколаївській, Дніпропетровській і Одеській областях, у чоловіків - у Чернігівській і Донецькій. У низці областей чоловіки не доживають навіть до пенсійного віку (60 р.), а в більшості інших вони переживають пенсію лише на 2 роки.

Є регіони, в яких середня очікувана тривалість життя більша за середню в Україні, і становить по 70,8 років - в Івано-Франківській і Львівській областях, 71,3 - роки в Тернопільській, 71 рік - в Чернівецькій областях та 71,4 роки - в місті Києві. Найнижча

середня очікувана тривалість життя населення в Україні в Донецькій області - 66,7 роки, в Дніпропетровській та Житомирській областях вона складає по 66,8 років [5].

Тривалість життя у міських поселеннях на 2,2 роки вища, ніж у сільських (69,0 проти 66,8). Це характерно для всіх регіонів України, за винятком Закарпатської області, де тривалість життя в сільській місцевості на 0,9 роки вища, ніж у містах. Найбільше перевищення тривалості життя у міських поселеннях над сільськими зафіксоване у Чернігівській (5,5 роки) і Житомирській (4,4 роки) областях.

Особливо стрімко скорочувалася смертність за останні три роки. Так, за даними Державної служби статистики, у першому півріччі 2008 року в Україні померло 392 тисячі людей, а у першій половині 2011 року – 344 тисячі, на 48 тисяч смертей менше.

Однак така тенденція не впливає поки що на місце, що займає Україна за тривалістю життя серед країн світу. Країна щороку втрачає понад 700 тис. чол., причому третину з них складають люди працездатного віку.

Смертність населення в Україні становить 15,2, а в країнах – членах ЄС - 6,7 на 1000 населення. В Україні тривалість життя на 10 років менше, ніж у жителів Європейського Союзу і багатьох країнах СНД. Україна посідає 150-е місце серед 223-х країн світу за показником середньої тривалості життя. Середня очікувана тривалість життя у країнах ЄС – 74 роки, а в країнах СНД: у Грузії – 76,7; Молдові – 70,8; Білорусі – 70,63; Узбекистані – 71,9 тощо. При цьому середня очікувана тривалість здорового життя в Україні дорівнює 59,2 року, а в країнах Євросоюзу – 67 рокам. (Рис. 2)

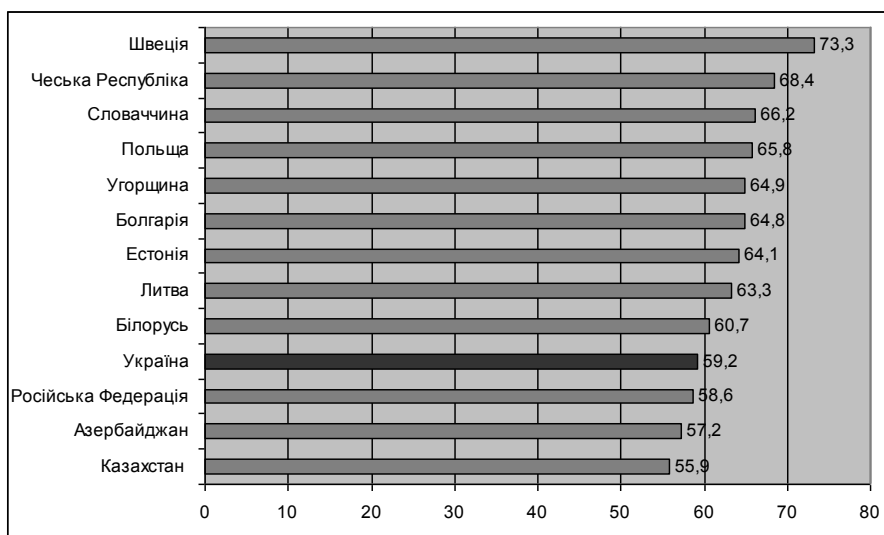

Рис. 2 Очікувана тривалість здорового життя [5]

Висновки. Специфіка середньої очікуваної тривалості життя населення як об'єкта статистичного дослідження полягає в тому, що вона є найбільш адекватною узагальнюючою характеристикою сучасного соціально-економічного розвитку суспільства і рівня смертності для кожного віку. Враховуючи дану специфіку, необхідно розглядати не тільки динаміку і структуру середньої очікуваної тривалості життя, а й фактори, які беруть безпосередню участь у формуванні її рівня.

Найважливішою передумовою зростання середньої очікуваної тривалості життя в Україні є підвищення рівня життя населення та стабільне зростання економіки.

Залишається сподіватися, що економічна і демографічна кризи будуть подолані, і головний показник ЛПР – середня очікувана тривалість життя – додасть років життя українцям.

Література.

1. Про затвердження методик побудови таблиць смертності і середньої очікуваної тривалості майбутнього життя та побудови таблиць народжуваності Наказ Держкомстату України 06.02.2003 № 24.
2. Пальян З.О. Демографічна статистика: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц./ З.О. Пальян. — К.: КНЕУ, 2003. — 132 с.
3. Стеценко С.Г. Демографічна статистика: Підручник/ С.Г. Стеценко. - К.: Вища школа, 2005. — 415 с.
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Либанова Э.М. Продолжительность жизни населения Украины: анализ прошлого, оценка настоящего и прогноз будущего/ Э.М. Либанова// Демоскоп Weekly. - № 405 – 406. – 1-24 января 2010 .
6. Медков В.М. Демография: Учебное пособие/ В.М. Медков. - М.: ИНФРА-М, 2007. – 683 с.

У статті розглянуто методика розрахунку середньої очікуваної тривалості життя при народженні. Здійснено статистично-демографічний аналіз цього показника та закономірностей, які впливають на його динаміку у світі та Україні. Показано перспективи розвитку процесів тривалості життя населення.

Ключові слова: середня очікувана тривалість життя при народженні, таблиці дожиття, рівень смертності населення, індикатор демографічного стану, ймовірність дожиття.

СРЕДНЯЯ ПРОДОЛЖИТЕЛЬНОСТЬ ОЖИДАЕМОЙ ЖИЗНИ ПРИ РОЖДЕНИИ КАК ИНДИКАТОР ДЕМОГРАФИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ СТРАНЫ

Назарова А.Ю., к. э. н., доц.

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

В статье рассмотрена методика расчета средней ожидаемой продолжительности жизни при рождении. Осуществлен статистически-демографический анализ данного показателя и закономерностей, которые влияют на его динамику в мире и Украине. Показаны перспективы развития процессов продолжительности жизни населения.

Ключевые слова: средняя ожидаемая продолжительность жизни при рождении, таблицы дожития, уровень смертности населения, индикатор демографического состояния, вероятность дожития.

LIFE EXPECTANCY AT THE BIRTH AS THE IDEX OF THE NATION DEMOGRAPHIC SITUATION

Nazarova O., Ph.D, dozent

V.N. Karazin Kharkov National University

The article deals with the methods of estimate life expectancy at the birth. Statistic and demographic analysis of this index as well as regularities influencing its dynamics in the world and Ukraine is done. Perspectives of life expectancy development processes are shown.

Key words: life expectancy at the birht, the tables of living one's average age, population mortality level, demographic state index, probability of living one's average age.

Надійшла до редколегії 7.05.2012 р.

© Назарова О.Ю., 2012 р.